

**ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ТА ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЇЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ**

Виключне соціально-економічне значення міграційних процесів та їх значний вплив на рівень життя і добробут населення країни, кон'юнктуру ринку праці, етнічно-релігійний профіль українців та культурно-освітнє середовище, а також соціальний контекст активізації міграцій обумовлює посилення актуальності досліджень проблем міжнародної міграції.

Стаття присвячена вивченню існуючих підходів до ідентифікації основних напрямів та пріоритетів державної міграційної політики для нівелювання негативних явищ зовнішньої міграції в Україні, забезпечення підтримання належного рівня соціально-економічного захисту населення та забезпечення державної безпеки нашої держави. Розглянуто існуючі проблеми формування міграційної політики України, охарактеризовано основні пріоритетів міграційної політики України за основними її складовими, описано стан міграційних процесів України та світі.

Визначено, що співробітництво між Україною та країнами ЄС щодо урегулювання міграційних потоків матиме ряд переваг, зокрема, зниження рівня нелегальної міграції, забезпечення збереження професійного рівня українських мігрантів та отримання ними досвіду роботи за кордоном, посилення їх соціального захисту та зниження рівня нелегального працевлаштування серед мігрантів.

Ключові слова: міжнародна міграція; міграційна політика; еміграція; імміграція; біженці.

Постановка проблеми. Враховуючи, що Україна взяла курс на реформи, пов'язані з процесами європейської інтеграції, наразі варто враховувати те, що питання міграції на сьогодні для ЄС стоїть дуже жорстко, особливо в контексті забезпечення безпеки у регіоні, подолання загроз тероризму та уникнення гуманітарної катастрофи у зв'язку з масовою імміграцією біженців з країн Близького Сходу. Лише в 2015 р. 65,3 млн. осіб були примусово переміщені, при цьому 51 % з них становлять діти, 98,4 тис. з яких без супроводу або відділені від родин. Кожну хвилину минулого року в середньому 24 людини втрачали домівку у зв'язку з переміщенням. В цілому, найбільше переселенців походять з Сирії (4,9 млн. осіб), Афганістану (2,7 млн. осіб) та Сомалі (1,1 млн. осіб) [4]. За даними дослідження, проведеного Інтернет-ресурсом «Statista» в середині 2015 р., позитивно ставляться до іммігрантів більшість населення Німеччини (66 %), Великобританії (52 %), США (51 %), Іспанії (47 %), вважаючи, що іммігранти своїми талантами та працею роблять країну сильнішою, натомість негативне ставлення демонструють 50 % поляків, 69 % італійців та 70 % греків, позиціонуючи іммігрантів як осіб, що забирають їх роботу та соціальні переваги і вигоди [2]. Проте, під час оцінки кількості біженців у країні, в липні 2015 р. у Німеччині за даними опитування, 42 % респондентів зазначали, що кількість біженців в країні занадто висока (разом з тим, тих, хто вважав, що вона може бути більшою, було 27 %). Через півроку (у січні 2016 р.) відповідні показники становили уже 62 та 18 % [1]. Для України подібні тенденції є вкрай несприятливими (зокрема, в питанні скасування віз для українців) у зв'язку з тим, що вона по суті є однією з основних країн-донорів мігрантів. Так, співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки Центру Разумкова М.Пашков щодо ймовірності впровадження безвізового режиму між Україною та ЄС зазначає: «Глобальна міграційна криза в Європі стала для країн ЄС проблемою № 1 і введення безвізового режиму – вкрай чутлива і небезпечна тема, яка не усіма європейськими лідерами сприймається з натхненням і зовсім не додасть їм внутрішньополітичної популярності на тлі зростання антимиграційних настроїв у європейському суспільстві» [12].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам міграції населення та формування міграційної політики присвятили свій науковий пошук В.Брич [5], І. Горбачова [6], М.Дущик (M. Duszczuk) [3], І.В. Індиченко [8], П.Качмарчик (P.Kaczmarczyk) [4], Н.Кочергіна [9] М.Лешіньська (M.Lesińska) [3], Е.М. Лібанова, О.А. Малиновська [10], І.П. Майданік,

К.Матущик (K.Matuszczyk) [3], В.О. Павлова [11], С.І. Пирожков, О.В. Позняк [13], М.Д. Романюк, Й.Тировіч (J. Tygowicz) [4], В.М. Шамраєва [15], П.Шушпанов [5] й інші вчені та дослідники. Однак, євроінтеграційні прагнення України обумовлюють необхідність актуалізації положень державної міграційної політики з урахуванням сучасних тенденцій міжнародної міграції населення у світі, наявністю численних проблем, пов'язаних з міграційними процесами, оскільки відтік населення України за кордон на фоні природного його убутку посилює тенденції заробітчанства та міграція молоді.

Метою дослідження є вивчення існуючих підходів до ідентифікації основних напрямів та пріоритетів державної міграційної політики для нівелювання негативних явищ зовнішньої міграції в Україні, забезпечення підтримання належного рівня соціально-економічного захисту населення та забезпечення державної безпеки нашої держави.

Викладення основного матеріалу дослідження. Дослідження питань формування міграційної політики багато обговорюються як вченими, так і практиками (економістами, соціологами, фахівцями державного управління). Це пов'язано з виключним соціально-економічним значенням міграційних процесів та їх значним впливом на рівень життя і добробут населення країни, кон'юнктуру ринку праці, етнічно-релігійний профіль українців та культурно-освітнє середовище. Крім того, значний соціальний контекст активізації міграцій українців не має залишатися поза увагою, оскільки, як показують наші дослідження, ціла низка соціальних проблем у суспільстві та психологічних проблем індивідів, зумовлених міграційною адаптацією або переїздом членів сімей набувають все більшої гостроти. Розглянемо окремо дві складові міграційної політики:

- міграційна політика щодо еміграції громадян України;
- міграційна політика щодо імміграції в Україну громадян інших країн.

Міграційна політика щодо еміграції громадян України. За даними двох опитувань, проведених Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова в листопаді 2015 р., при відповіді на питання:

- «Якими, на Ваш погляд, можуть бути негативні наслідки приєднання України до ЄС?» 33,1 % опитаних вказали на можливість еміграції українців за кордон [17];
- «Якщо Україна стане повноправним членом ЄС, які, на Вашу думку, переваги вона отримає у цьому разі?» 38,6 % до переваг віднесли вільне пересування людей за кордон, а ще 33,7 % перевагою вважають вільний доступ молоді до навчання в університетах країн-членів ЄС [18].

Ті ж респонденти відповіли, що для того, щоб відчуті себе європейцем їм потрібно: певний рівень матеріального добробуту (47,3 %), поважати цінності демократії та прав людини (23,1 %), мати можливість їздити в європейські країни без віз (23,2 %), відчувати себе захищеними законом (33,5 %), знати іноземну мову та європейську культуру (8,7 та 4,1 % відповідно). Разом з тим, 9,8 % опитаних вважають, що не потрібно, щоб українці відчували себе європейцями [16], хоча 73,3 % опитаних відповіли, що їм ніколи не доводилося бути у якійсь із країн, яка є членом ЄС, у США чи Канаді [14]. Це вказує на неоднозначне трактування українцями можливостей вільного переміщення до країн ЄС, в тому числі з метою працевлаштування.

Разом із тим, як зазначає В.М. Шамраєва, аналізуючи розвиток міграційної політики Європейського Союзу, «провідними тенденціями є створення передумов регіональної безпеки, шляхом боротьби з нелегальною міграцією та заохочення іммігрантів з високим рівнем кваліфікації для перетворення ЄС на висококонкурентоспроможний центр світової економічної системи» [15]. Позитивно оцінюючи такий підхід щодо формування міграційної політики ЄС та вважаючи його логічним, у зв'язку з подібністю до міграційної політики США у певний історичний період, підкреслимо, разом з тим, його негативний вплив на міграційну ситуацію в Україні, адже не будучи членом європейського співтовариства, вона є донором таких іммігрантів до ЄС. Урегулювання міграційних процесів в Україні та їх контроль дозволить нашій державі продемонструвати готовність до цивілізованого входження до ЄС без значної загрози масового виїзду українців до країн Європи з відповідними супутніми ризиками нелегального міграційного руху наших громадян.

Кочергіна Н., провівши ґрунтовне дослідження факторів формування міграційної політики України, виділила перелік її інструментів: закони та нормативно-правові документи, зовнішня діяльність, соціальна, фінансова, митна, інноваційна, інвестиційна, регіональна та

інформаційна політика [9, с. 27]. На думку І.В. Індиченко, до основних напрямків міграційної політики України належить: сприяння репатріації; повернення депортованих; допомога біженцям і шукачам притулку; регулювання імміграції в Україну іноземців та осіб без громадянства; запобігання вимушеній міграції громадян України, нелегальній міграції в Україну та розв'язання проблем, пов'язаних з еміграцією українських громадян за кордон; міжнародне співробітництво у сфері міграції з Управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців, Міжнародною організацією праці, Міжнародною організацією з міграції» [8, с. 51]. Проте, вважаючи слушними виділені І.В. Індиченко напрямки міграційної політики, зауважимо, що доцільним є не лише співробітництво України з міжнародними інституціями та організаціями, а власне двостороння та багатостороння співпраця з конкретними країнами світу з питань врегулювання найбільш перспективних або найбільш проблемних міграційних потоків.

Такої ж думки дотримується і І.Горбачова. «Основою державної еміграційної політики, - зазначає вона, - мають стати міждержавні угоди України з країнами-потенційними споживачами нашої робочої сили, які базуватимуться на міжнародному праві, що забезпечить політичні та соціальні гарантії працівникам-емігрантам <...>» [7, с. 47]. Павлова В.О. досліджуючи правові аспекти формування міграційної політики зазначає, що «в Україні істотне підвищення якості міграційної політики може бути досягнуто шляхом поглиблення співробітництва з розвиненими країнами, інтеграційними угрупованнями (головним чином ЄС) й спеціалізованими міжнародними організаціями», зокрема в напрямку обміну інформацією, розробки міграційного законодавства та процедур реєстрації мігрантів, уніфікації документів реєстрації мігрантів, виявлення та ліквідації каналів нелегальної міграції [11, с. 316]. Погоджуючись з такими поглядами, додамо, що укладання довгострокових угод про сприяння міграційному руху між Україною та розвинутими країнами, хоча і посилять еміграцію українських громадян за кордон, разом з тим, матиме ряд переваг:

1) лібералізація процедур отримання дозволів на виїзд та працевлаштування закордоном знизить рівень нелегальної міграції;

2) надання країнами-реципієнтами гарантій щодо працевлаштування та підвищення рівня кваліфікації іммігрантів з України дозволить забезпечити не лише збереження професійного рівня таких мігрантів, а й сприятиме отриманню ними досвіду роботи за кордоном, сприятиме освоєнню нових технологій та обладнання, отриманню сучасних професійних знань;

3) встановлення домовленостей щодо гарантування пакету соціального страхування з обов'язковими його компонентами (страхування життя та здоров'я мігранта), медичне страхування та страхування від виробничого травматизму), сприятиме посиленню їх соціального захисту та сприятиме зниженню рівня нелегального працевлаштування серед мігрантів.

Міграційна політика щодо імміграції в Україну громадян інших країн. За словами О.Малиновської, «наївно думати, що в Україну з її мізерними зарплатами, астрономічними цінами на житло, найнижчим рівнем соціального захисту і найвищим рівнем корупції поїдуть іноземці, коли і на Заході, і на Сході від наших кордонів їх чекають значно сприятливіші умови» [10, с. 98]. Нажаль варто констатувати небезпідставність такого твердження. Разом із тим, визнаючи низьку ймовірність швидкого природного приросту населення України, вказана вчена зазначає, що «найбільш бажаним, найменш безконфліктним є прибуття людей, які є носіями мови, культури, життєвих цінностей, що поділяються більшістю населення країни, тобто співвітчизників із-за кордону». Саме такий підхід, на її думку, має стати основним пріоритетом української міграційної політики [10, с. 98]. Виходячи з цього, вважаємо, що пріоритетним напрямком міграційної політики є не лише ідентифікація та стимулювання найбільш бажаних категорій іммігрантів та рееміграція українців, а й її поєднання та узгодження з соціальною політикою та державною політикою зайнятості, адже ключовим наслідком впровадження міграційної політики та інтенсифікації/стримування (відповідно до обраних державою пріоритетів) є перерозподіл трудових ресурсів, як правило в окремих регіонах, що, відповідно впливає на рівень зайнятості, середньої заробітної плати та інших соціальних гарантій тощо. А тому, виваженість та соціально-економічна обґрунтованість положень міграційної політики має виходити на перший план при її формуванні, адже потрібно нівелювати самі передумови масового виїзду населення України та припливу небажаних іммігрантів, а не квотувати самі міграційні потоки. Такий підхід вважаємо більш природним

засобом досягнення міграційної рівноваги, що, разом з тим, забезпечуватиме дотримання прав та свобод громадян України та відповідатиме інтересам державної безпеки України.

В цілому зауважимо, що важливим елементом реалізації міграційної політики України є встановлення дієвого механізму візової підтримки міграційних потоків, адже причиною посилення нелегальної міграції є ухилення від дотримання візових вимог країн-реципієнтів, а також їх порушення в ході міграції (наприклад, переміщення з країни призначення до інших країн Шенгенської зони без отримання відповідних дозвільних документів) та працевлаштування у місці призначення (наприклад, надання недостовірних відомостей про майбутнього роботодавця або місце проживання – до речі, попит на такі послуги активізував діяльність фірм, що забезпечують подібне нелегальне оформлення документів, що вимагаються візовими центрами відповідних країн). Такі масові та системні порушення спричиняють посилення нелегальної міграції українців за кордон.

Проте, подібна проблема характерна і для імміграційних потоків, оскільки приплив до України мігрантів з інших країн (особливо у випадку нелегальної імміграції) не дозволяє адекватно оцінити стан ринку праці, вводить його в «тіньовий» сектор, оскільки іммігранти, не маючи дозволу на легальне працевлаштування, погоджуються на «зарплату в конверті», причому нижчу, ніж в середньому по регіону та галузі. А це, у свою чергу, знижує можливості отримання громадянами України в таких регіонах заробітної плати на рівні середньої по галузі, оскільки явна економія роботодавця на працевлаштуванні мігрантів, робить їх роботу економічно вигідніше (як правило, на посадах, що не вимагають фахової підготовки).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження проблем та перспектив формування державної міграційної політики України, а також існуючих поглядів щодо пріоритетних її напрямків дає підстави стверджувати таке. Актуалізація проблем урегулювання міграційних процесів на міжнародному рівні та на рівні окремих держав обумовлюється численними соціально-гуманітарними, економічними, політичними та безпековими проблемами, загрозами терористичних актів, численними етнічно-релігійними конфліктами.

Зважаючи на євроінтеграційний вектор розвитку України, нашій державі варто враховувати провідні тенденції європейських міграційних процесів, систему міграційного законодавства ЄС з метою гармонізації власної нормативно-правової бази з відповідних питань. Урегулювання міграційних процесів в Україні та їхній контроль дозволить нашій державі продемонструвати готовність до цивілізованого входження до ЄС без значної загрози масового виїзду українців до країн Європи з відповідними супутніми ризиками нелегального міграційного руху наших громадян.

Базуючись на даних ряду соціологічних опитувань, проведених Центром Разумкова, зроблено висновок про неоднозначне трактування українцями можливостей вільного переміщення до країн ЄС, в тому числі з метою працевлаштування. Це можна пов'язати зі значним соціально-економічним значенням міграційних процесів та їх значним впливом на рівень життя і добробут населення країни, а також цілою низкою соціальних проблем міграційної адаптації або переїздом членів сімей.

Вважаємо за доцільне не лише співробітництво України з міжнародними інституціями та організаціями, а налагодження двосторонньої та багатосторонньої співпраці з країнами світу з питань врегулювання найбільш перспективних або найбільш проблемних міграційних потоків. При цьому укладання довгострокових угод про сприяння міграційному руху між Україною та розвинутими країнами, хоча і посилить еміграцію українських громадян за кордон, разом з тим, матиме ряд переваг, серед яких зниження рівня нелегальної міграції та нелегального працевлаштування мігрантів, отримання ними досвіду роботи за кордоном, освоєння нових технологій та обладнання, отримання сучасних професійних знань, а також посилення їх соціального захисту.

Визначено, що важливим елементом реалізації міграційної політики України є встановлення дієвого механізму візової підтримки міграційних потоків, що дозволить попередити ухилення від дотримання візових вимог країн-реципієнтів, їх порушення в ході міграції та під час працевлаштування у місці призначення.

Список використаної літератури:

1. Germanys attitude to immigration is hardening / The Statista Portal [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.statista.com/chart/4239/germanys-attitude-to-immigration-is-hardening/>.

2. How Do Americans & Europeans View Immigrants? / The Statista Portal [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.statista.com/chart/3842/how-do-americans-and-europeans-view-immigrants/>.
3. *Duszczyc M.* Upolitycznienie kwestii demograficznej (starzenia si ludności) w Polsce / *M.Duszczyc, M.Lesińska, K.Matuszczyk* // O rodek Bada nad Migracjami, Uniwersytet Warszawski / *Studia i Materiały*. – 2015. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://migageing.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/36/2015/07/SiM_05.pdf.
4. *Kaczmarczyk P.* Winners and Losers among Skilled Migrants: The Case of Post-Accession Polish Migrants to the UK / *P.Kaczmarczyk, J.Tyrowicz* // IZA Discussion Papers. – № 9057 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hdl.handle.net/10419/111510>.
5. Refugees and forced displacement in focus / The Statista Portal [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.statista.com/chart/5073/forced-displacement-in-focus/>.
6. *Брич В.* Шляхи вдосконалення регулювання зовнішньої трудової міграції населення / *В.Брич, П.Шушпанов* // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 4. – С. 28–30.
7. *Горбачова І.* Інституційні регулятори зовнішньої міграційної політики України / *І.Горбачова* // Україна: аспекти праці. – 2014. – № 4. – С. 46–51.
8. *Індиченко І.В.* Міграційна політика України як складник зовнішньоекономічної стратегії: національний і міжнародний аспекти / *І.В. Індиченко* // Сучасні питання економіки і права. – Вип. 2. – 2011. – С. 50–56.
9. *Кочергіна Н.* Міжнародна міграція робочої сили та її вплив на державну міграційну політику України / *Н.Кочергіна* // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Т.Шевченка. – Економіка. – Вип. 109. – 2009. – С. 23–27.
10. *Малиновська О.* Повернення українців в Україну як стратегічне завдання міграційної політики держави / *О.Малиновська* // Українознавчий альманах. – Вип. 7. – 2012. – С. 98–101.
11. *Павлова В.О.* Формування міграційної політики України в поєднанні з міжнародною трудовою міграцією / *В.О. Павлова* // Актуальні проблеми держави і права. – Вип. 72. – 2014. – С. 309–316.
12. *Пашков М.* Про безвізовий режим і українську євроінтеграцію / *М.Пашков* ; Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=1329.
13. *Позняк О.В.* Проблеми формування міграційної політики України в сучасних умовах / *О.В. Позняк* // Демографія та соціальна економіка. – 2009. – № 1. – С. 20–28.
14. Чи доводилося Вам бувати у якійсь із країн, яка є членом ЄС, у США чи Канаді?: соціологічне опитування / Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1096.
15. *Шамраєва В.М.* Спільна міграційна політика ЄС в контексті євроінтеграційних устремлень України / *В.М. Шамраєва* // Актуальні проблеми державного управління. – 2009. – № 2. – С. 305–312.
16. Як Ви вважаєте, що треба для того, щоб Ви відчули себе європейцем?: соціологічне опитування / Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1099.
17. Якими, на Ваш погляд, можуть бути негативні наслідки приєднання України до ЄС?: соціологічне опитування / Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1098.
18. Якщо Україна стане повноправним членом ЄС, які, на Вашу думку, переваги вона отримає у цьому разі?: соціологічне опитування / Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1097.

References:

1. McCarthy, N. (2016), “Germany's attitude to immigration is hardening”, available at: www.statista.com/chart/4239/germanys-attitude-to-immigration-is-hardening/

2. McCarthy, N. (2015), "How Do Americans & Europeans View Immigrants?", available at: www.statista.com/chart/3842/how-do-americans-and-europeans-view-immigrants/
3. Duszczuk, M., Lesiska, M. and Matuszczyk, K. (2015), "U politycznienie kwestii demograficznej (starzenia si ludno ci) w Polsce", *Studia i Materialy*, No. 5, available at: http://migageing.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/36/2015/07/SiM_05.pdf (accessed 17 June 2016).
4. Kaczmarczyk, P. and Tyrowicz, J. (2015), "Winners and Losers among Skilled Migrants: The Case of Post-Accession Polish Migrants to the UK", *IZA Discussion Papers*, No. 9057, available at: <http://hdl.handle.net/10419/111510> (accessed 17 June 2016).
5. Armstrong, M. (2015), "Refugees and forced displacement in focus", available at: www.statista.com/chart/5073/forced-displacement-in-focus/ (accessed 17 June 2016).
6. Brych, V. and Shushpanov, P. (2010), "Shliakhy vdoskonalennia rehuliuвання zovnishnoi trudovoi mihratsii naselennia", *Ukraina: aspekty pratsi*, No. 4, pp. 28–30.
7. Horbachova, I. (2014), "Instytutsiini rehulatory zovnishnoi mihratsiinoi polityky Ukrainy", *Ukraina: aspekty pratsi*, No. 4, pp. 46–51.
8. Indychenko, I.V. (2011), "Mihratsiina polityka Ukrainy yak skladnyk zovnishnoekonomichnoi stratehii: natsionalnyi i mizhnarodnyi aspekty", *Suchasni pytannia ekonomiky i prava*, Vol. 2, pp. 50–56.
9. Kocherhina, N. (2009), "Mizhnarodna mihratsiia robochoi syly ta yii vplyv na derzhavnu mihratsiinu polityku Ukrainy", *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*, Vol. 109, pp. 23–27.
10. Malynovska, O. (2012), "Povernennia ukraintsiv v Ukrainu yak stratehichne zavdannia mihratsiinoi polityky derzhavy", *Ukrainoznavchyi almanakh*, Vol. 7, pp. 98–101.
11. Pavlova, V.O. (2014), "Formuvannia mihratsiinoi polityky Ukrainy v poiednanni z mizhnarodnoiu trudovoiu mihratsiieiu", *Aktualni problemy derzhavy i prava*, Vol. 72, pp. 309–316.
12. Pashkov, M. (2016), "Pro bezvizovyi rezhym i ukrainsku yevrointehratsiiu", available at: http://razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=1329
13. Pozniak, O.V. (2009), "Problemy formuvannia mihratsiinoi polityky Ukrainy v suchasnykh umovakh", *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, No. 1, pp. 20–28.
14. Tsentrazumkova (2016), "Chy dovodylosia Vam buvaty u yakiis iz krain, yaka ye chlenom YeS, u SShA chy Kanadi?", available at: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1096
15. Shamraieva, V.M. (2009), "Spilna mihratsiina polityka YeS v konteksti yevrointehratsiinykh ustremiin Ukrainy", *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*, No. 2, pp. 305–312.
16. Tsentrazumkova (2016), "Yak Vy vvazhaiete, shcho treba dla toho, shchob Vy vidchuly sebe yevropeitsemy?", available at: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1099
17. Tsentrazumkova (2016), "Yakymy, na Vash pohliad, mozhut buty nehatyvni naslidky pryiednannia Ukrainy do YeS?", available at: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1098
18. Tsentrazumkova (2016), "Yakshcho Ukraina stane povnopravnym chlenom YeS, yaki, na Vashu dumku, perevahy vona otrymaie u tsomu razi?", available at: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1097

ШИМАНСЬКА Катерина Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

- міжнародна трудова міграція, її наслідки та регулювання;
 - глобальні проблеми та соціально-екологічні виклики економічного розвитку;
 - обліково-інформаційна підтримка управлінських рішень у міжнародній економічній діяльності.
- E-mail: utter2006@gmail.com.

Стаття надійшла до редакції 27.07.2016